Speech van de minister-president, Jan Peter Balkenende,

25-jarig bestaan CDA-Bestuurdersvereniging, 5 oktober 2002

Geert Jansen (CdK OV en voorzitter van de Redactiecommissie), hartelijk bedankt voor dit jubileumboek bij een kwart eeuw Bestuurdersvereniging CDA. De vereniging waarvan ik op de kop af 20 jaar lid ben. Een vereniging waarvoor ik via Bestuursforum ook het nodige heb gedaan.

Mijn bijdrage is echter niets vergeleken bij de die van Huub Cloudt die vanaf het allereerste begin bij de Bestuurdersvereniging heeft gewerkt. En ook daarvoor al bij de KVP werkzaam was. Ik herinner me nog dat ik je heb mogen interviewen toen je - KVP meegerekend - vijfentwintig jaar in dienst was. Je hebt de nodige hoogte- en dieptepunten meegemaakt in al die j aren en gaat ons nu - op een hoogtepunt - verlaten. Heel veel dank voor alles watje hebt gedaan.

Deze week mocht ik de Kinderboekenweek openen, en daar kreeg ik ook mooie boeken aangeboden, dus ik zit nog een beetje in die sfeer. DzY jubileumboek heeft de scherpte van *Arendsoog,* de durf van *Pietje Bell* en het avontuurlijke van de *Scheepsjongens van Bontekoe.* En gelukkig *niet* de omvang van *Dik Trom.*

(Wat zegt u? Jip en Janneke? Nee, sorry: dit is de CD^-bestuurdersvereniging)

(. . .)

Beste vrienden, “het CDA is ten dode opgeschreven”. Dat werd in 1994 gezegd toen het CDA 20 zetels verloor. Dat werd in 1998 gezegd toen het CDA nog eens 5 zetels moest prijsgeven. En dat werd in oktober 2001 gezegd toen de partij negen maanden vóór de verkiezingen met veel hectiek van leider wisselde.

Diezelfde partij wist op 15 mei jongstleden het vertrouwen en het mandaat te winnen van 2.653.723 mensen. We werden de grootste partij, met meer dan een miljoen stemmen méér dan de nummer 2.

Ik zeg het zonder enige triomfantelijkheid. We weten allemaal dat de verkiezingen van 2002 geen gewone verkiezingen waren. Ze werden compleet overschaduwd door de moord op een van de hoofdrolspelers, met alle emoties en verwarring van dien. Dat heeft ongetwijfeld effect gehad op de resultaten van alle grote partijen.

Het is dus eerder iets dat aanleiding geeft tot bescheidenheid als onder die moeilijke omstandigheden ruim 2,6 miljoen mensen hun vertrouwen in je uitspreken.

Die bescheidenheid is voor mij volstrekt vanzelfsprekend. En ik moet zeggen: het thuisfront doet er alles aan me stevig met beide voeten op de grond te houden. Ik weet nog heel goed dat mijn dochter Amelie voor het eerst kwam kijken in het Torentje. Ze keek kritisch om zich heen en was duidelijk niet zo onder de indruk van de ambiance, die duidelijk minder was dan de ministerskamer in het oude departement van Justitie, waar de CDA-Tweede Kamerfractie is gehuisvest. Haar commentaar was: “papa, u had beter fractievoorzitter kunnen blijven”.

Beste mensen, het CDA is niet alleen landelijk de grootste partij, maar ook lokaal. We zijn de landelijke partij met de meeste raadsleden en de meeste wethouders.

Die sterke positie in de gemeenten is misschien wel onze belangrijkste troef. De gemeente is de bestuurslaag die het dichtst bij de mensen en hun leefwereld staat. Die het eerst geluiden opvangt als zaken scheeflopen. Hoe vaak is het in het verleden niet gebeurd dat we het in Den Haag pas hoorden donderen, als op lokaal niveau de bliksem al lang was ingeslagen?

De centrale vraag voor ons allemaal is: hoe geven we inhoud aan betrokken besturen. Drie zaken zijn daarbij cruciaal:

- Een stevige basis;
- Een open cultuur;
- Een overtuigende inhoud.

Eerst die stevige basis. De politieke actualiteit van de afgelopen weken toont aan hoe belangrijk een goede organisatie en een solide basis zijn. We kunnen daar simpelweg niet genoeg in investeren. Bij de LPF is het nog ontbreken van een hechte partijstructuur en een stabiele basis een ernstig knelpunt.

En ook de PvdA heeft door schade en schande ontdekt dat een partij steeds hecht verbonden moet blijven met zijn achterban. De kracht van het bouwwerk zit hem in het fundament.

Ik zeg dit trouwens zonder enig superioriteitsgevoel. Want ook wij hebben onze dalen gehad. Onze Margreeth de Boer heette Til Gardeniers.

De conclusie die we mede op basis van haar rapport hebben getrokken, is dat, wanneer alles je uit handen wordt geslagen, je terug moet naar de zekerheden die je blijven. Naar je uitgangspunten, je achterban. Vanuit *vaste waarden* blijven zoeken naar nieuwe wegen. Vanuit een duidelijke visie op mens en samenleving werken aan de toekomst. Daar gaat het om.

Dat is dus de eerste cruciale voorwaarde voor betrokken besturen: durf 'terug naar af te gaan wanneer dat nodig is en gun jezelf daar ook de tijd voor. Zorg allereerst voor een stabiele basis.

Ik kom aan mijn tweede punt: een open, kritische bestuurscultuur. Dat klinkt mooi. Het is makkelijk gezegd. Maar het is één van de moeilijkste dingen.

Til Gardeniers concludeerde in 1994 - na het enorme verlies van 20 zetels - dat het CDA teveel een bestuurderspartij was geworden. Dat betekent niet dat de bestuurders het altijd verkeerd deden. Maar wel dat het besturen teveel een doel op zichzelf was geworden. Terwijl goed bestuur natuurlijk nooit een doel is, maar een middel om een doel te bereiken.

Wanneer een dergelijke bestuurscultuur te lang aanhoudt, is het alsof de partij langzaam ingesponnen raakt in een cocon. Dat is een sluipend proces. Een proces waarin de begrippen 'standpunt' en 'compromis' steeds meer gaan samenvallen. Waarin intern debat langzaam maar zeker verstomt om de eenheid niet te doorbreken. En waarin het verwante middenveld steeds hechter met de partij verkleefd raakt, zonder nog spreekbuis van de samenleving te zijn.

We weten allemaal wat daarvan de gevolgen zijn. Wanneer je ingesponnen raakt in een bestuurscocon, klinken geluiden van buiten nog slechts gedempt door. Het straatrumoer

wordt niet meer opgevangen. De discussie richt zich steeds meer op technische concepten. Sturing.
Marktwerking. Schaalvergroting. En steeds minder op de verborgen krachten - en klachten - van mensen.

En daar gaat het volgens mij nu juist om: voortbouwen op de verborgen positieve *krachten* in de samenleving. En serieus luisteren naar de terechte *klachten.*

Als ik terugdenk aan de campagne van 1994, herinner ik me vooral discussies over *cijfers.* Niet over *mensen.* Het ging over de schijnrealiteit van het CPB. Niet over de werkelijkheid van ouders, docenten, verplegers en bewoners van de oude stadswijken. We lieten ons meer leiden door de Miljoenennota, dan door onze idealen.

We hadden wel het concept van de verantwoordelijke samenleving, maar deden er in de praktijk te weinig mee. Professionaliteit verdrong de eigen verantwoordelijkheid.

En ook voor ons was Rotterdam het keerpunt. Eerst op het partijcongres en later op de uitslagenavond van de gemeenteraadsverkiezingen in 1994 begon duidelijk te worden dat er iets scheef zat. Flink scheef En het heeft ons jaren gekost om dat weer recht te krijgen.

Desondanks zie je toch andere partijen in dezelfde val lopen als wij destijds. Hoe kan dat? Heeft besturen dat wetmatige risico in zich?

Ex-premier Piet de Jong - een voormalig duikbootkapitein - werd eens gevraagd of het besturen van een schip hetzelfde was als het besturen van een land. ‘Welnee’, was het antwoord. “Op een schip duldt de commandant geen tegenspraak. Maar als *bestuurder* gaat het erom anderen met argumenten te overtuigen. Ik moet gedachten gemeengoed maken. Maar voordat het zover is, moet ik ook de gedachten van anderen gehoord en verwerkt hebben.”

Niet alleen gehoord, maar ook *verwerkt.*

Overigens had De Jong wel iets anders bij de marine geleerd dat hem als bestuurder van pas

kwam. “Op een schip moetje kunnen omgaan met zowel de Koningin als met de derde stoker”. Die uitspraak zou elke bestuurder op een tegeltje boven zijn bed moeten hangen. Ook degenen die niet van tegeltjeswijsheden houden.
De kernvraag is hoe we inhoud geven aan betrokken bestuur, zonder in de val te trappen dat we loskomen van de werkelijkheid van mensen.

Het woord dat daarbij vaak valt is ‘dualisme’. Dat zou de sleutel zijn tot succes, het ei van Columbus om de burger te betrekken bij de politiek.

Dat doel is volgens mij al volstrekt verkeerd. Het gaat er helemaal niet om dat we de burger meer betrekken bij de politiek. Het gaat erom dat we de politiek meer betrekken bij de burger.

Als dualisme er toe leidt dat we in de Raad, in de Staten en in de Kamer elkaar met *nog* meer stukken om de oren gaan slaan en nog meer tijd stoppen in vergaderen, dan schieten we ons doel voorbij. Onze kiezers hebben geen behoefte aan praatpapegaaien, maar aan luistervinken en werkbijen.

Oog en oor hebben voor de problemen die in de samenleving worden gevoeld en vervolgens vanuit de eigen uitgangspunten daar de oplossingen voor bieden.
Daar ook de nek voor durven uitsteken.
Betrokken besturen is niet volgend, maar richtinggevend.
Mits geloofwaardig en herkenbaar.

Beste vrienden, ik heb u twee succesfactoren genoemd voor betrokken bestuur: een stevige basis en een open cultuur. Maar er is nog een derde, en daar wordt in dit mediatijdperk wel eens aan voorbij gegaan: een overtuigende inhoud.
Misschien is dat wel het allerbelangrijkste.

Ik ben er trots op dat het CDA - ook in tijden dat dat niet in de mode was - steeds aandacht is blijven vragen voor de ethische kant van onze samenleving. Voor de waarden die we samen delen en die steeds verder onder druk zijn komen te staan. In het jubileumboek wordt het ook gesteld: “dat heeft ons door alle stormen heen geleid”.

We werden daarin jarenlang door velen niet serieus genomen. Men vond ons een beetje ouderwets. ‘Terug naar de jaren ’50, terug naar ‘het tuinpad van mijn vader’. Maar het tegendeel was het geval: we waren onze tijd vooruit.
Ik ben blij met de discussie die nu overal is losgebroken. Gisteren hebben we in het kabinet gesproken over hoe we het debat over waarden en normen verder willen gaan aanpakken. De hoofdlijn is: we stellen de belevingswereld van burgers centraal. Zij worden uitgenodigd aan te geven wat hun grootste ergernissen liggen en wie ervoor verantwoordelijk is daar wat aan te doen. En natuurlijk vragen we hen ook mee te denken over oplossingen.

Een tweede uitgangspunt is dat we zoveel mogelijk gaan aansluiten bij wat er al aan goede, concrete initiatieven is. Bij u als gemeenten en provincies. Maar ook bij scholen, bedrijven, sportverenigingen, ziekenhuizen, woningbouwverenigingen enzovoorts.
De ‘best practises’ in de spotlight zetten, zodat we niet allemaal het wiel opnieuw gaan uitvinden. Goed voorbeeld doet goed volgen.

Maatschappelijke klachten bestrijden met maatschappelijke krachten. Daar gaat het om.

Overigens: dat lukt alléén als we ook onszelf als overheden kritisch tegen het licht houden. Een overheid die een debat over waarden en normen aanzwengelt, moet beginnen met die waarden en normen zelf in de praktijk te brengen.

Wie zijn hoofd schudt over gebrek aan respect en verantwoordelijkheid in de samenleving, moet ook kritisch durven zijn over zijn eigen politieke handelen. We kennen allemaal het verhaal van de balk en de splinter.

Het gaat dan om vragen: hoe gaan we met elkaar om als bestuurders en volksvertegenwoordigers? Hoe gaan we met burgers om?
Er is geen enkele interactieve beleidsprocedure die een gebrek aan eerlijkheid kan vervangen.
Er is geen enkel mission statement dat een gebrek aan vertrouwen kan goedmaken.
Er is geen enkele beleidsnota die een gebrek aan daadkracht kan verhullen.

- Betrokken besturen krijgt gestalte door te investeren in en te bouwen op onze basis.
- Door te werken aan een open bestuurscultuur, waarin niet de burger naar de politiek

wordt gebracht, maar de politiek naar de burger.

- En door vast te houden aan en te werken vanuit onze *inhoudelijke* overtuiging: dat wil zeggen respect, naastenliefde en verantwoordelijkheid. De betrokken samenleving waarnaar wij streven.

Ik krijg in de pers wel eens een veeg uit de pan, omdat ik dat woord te vaak gebruik. Daarom zeg ik het nóg een keer. Verantwoordelijkheid. Wie verantwoordelijkheid vraagt, moet zich verantwoordelijk tonen.

Beste mensen, het CDA is een partij om trots op te zijn. We hebben heftige en langdurige stormen gehad. Maar we zijn erin geslaagd op koers te blijven. Daar hebben we samen met man en macht aan gewerkt.

Nu we de wind weer in de zeilen hebben, is het zaak die koers vast te houden.

Jelle Zijlstra heeft eens gezegd: “Macht kan nooit los gezien worden van gezag en gezag is iets watje moet verdienen. Dat is niet makkelijk. Het betekent datje zorgvuldig naar mensen moet luisteren. Kiezers moeten weten waar je voor staat. Daarmee win je vertrouwen.”

Laten we dat vertrouwen samen waarmaken.

En bescheiden blijven.

Dank u wel.